

ROMULUS CIOFLEC: UN „EXPLORATOR” LA POLUL NORD. DIN ATELIERUL UNUI DICȚIONAR AL LITERATURII ROMÂNE

OFELIA ICHIM*

Scriitorul Romulus Cioflec (1 IV 1882, Arpătac, azi Araci, j. Covasna – 13 XI 1955, București) a fost prozator, dramaturg, publicist și memorialist. Între anii 1905 și 1910 a lucrat ca funcționar la Biblioteca Academiei Române. Absolvent al Facultății de Litere și Filosofie din București (obține licența în 1914), a slujit cu dăruire meseria de profesor, activând la licee din Pomârla, j. Botoșani (1914–1917), Chișinău (1917–1926), Timișoara (1926–1936), București (1936–1942). A publicat schițe, nuvele, romane și amintiri din călătoriile întreprinse în străinătate. În manuscris i-au rămas piese de teatru, romane și memorii. A colaborat la periodice, precum „Sămănătorul”, „Gazeta de Transilvania”, „Viața literară”, „Ramuri”, „Viața românească”, „Flacăra”, „Universul literar și artistic”, „Dimineața”, „Cronicarul” ș.a.; a îndeplinit funcția de prim-redactor la ziarul „Românul” din Arad (1911–1912), prim-redactor la gazeta „Sfatul Țării” și redactor la „Cuvânt moldovenesc” din Chișinău (între 1917 și 1918). A fost membru al Societății Scriitorilor Români (din 1914) și membru fondator al Societății Istorico-Literare din Chișinău, înființată la 25 martie/7 aprilie 1918. A beneficiat de o bursă de studii pentru un an de zile la Berlin (1920). A luat parte la lucrările Internaționalei Muncitorilor din Învățământ de la Paris (1925). În Franța l-a cunoscut pe Panait Istrati, de care l-a legat o statornică prietenie. A frecventat cursurile de vară de la Centrul de Studii Istorice din Madrid (1927). A fost membru al Ligii Drepturilor Omului.

Dacă în beletristică scriitorul este preocupat cu precădere de universul rural, de o cu totul altă factură sunt scrierile sale de călătorie: *Cutreierând Spania* (1927), *Pe urmele Basarabiei...* (1928), *Sub soarele polar* (1929). Romulus Cioflec a străbătut multe dintre țările Europei, numărându-se printre pușinii români care, în acei ani, au ajuns la Polul Nord și care, de asemenea, au vizitat Egiptul. *Sub soarele polar. Impresii și peripeții din voiajul unor salvați de la naufragiu de*

* Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” al Academiei Române, Iași, str. Th. Codrescu, nr. 2, România.

spărgătorul Krasin, prin ineditul temei propuse, devine o scriere singulară în cuprinsul literaturii române. În anul 1928, după mai multe tentative eșuate de a-și rezerva locuri pe transatlanticul *Monte Cervantes* care pleacă din portul Hamburg în voiaj de turism în regiunile arctice, la a treia încercare, scriitorul reușește. Cu o lună sau cu două luni înainte de plecare i se spunea că nu mai sunt locuri disponibile. Astfel că, la a treia încercare, își cumpără locurile cu șapte luni înainte pentru a fi sigur de reușită. Sosește la 13 iulie în Hamburg, cu două zile înainte de îmbarcare, însă emoția călătoriei și a ineditelor peisaje pe care le va admira îl fac aproape să deteste orașul „cu forfotă, clacsoane [sic!] și miros de benzină... Față de mirajul plutirii de-a lungul horbotei de fiorduri norvegiene și apoi prin împărăția gheturilor și a morții, Hamburgul nu-mi oferă niciun interes [...]” (Cioflec 1929: 7). Călătorul descrie într-un ritm alert emoția și forfota de pe punte, astfel încât cititorul să participe și să împărtășească nerăbdarea plecării: „Lume în neastâmpăr, în așteptare, trăind mai mult în viitor cu gândurile ei și devorând cu ochii prezentul. Sunt tipuri din atâtea regiuni ale Europei...” (Cioflec 1929: 9). Pe măsură ce vasul înaintează pe „apa mereu frământată a Elbei, nu prea adâncă pentru un așa un vapor, aproape stătută și năclăită, iar murdară până dincolo de saturație” (Cioflec 1929: 10), acesta începe să alunece tot mai mult pe „marea albastră în care repede s-a subtilizat Elba cu toate murdăriile ei, năzuim cu viteză maximă spre cea mai apropiată și mai lungă noapte a voiajului nostru către regiunile polare...” (Cioflec 1929: 12). Vaporul transportă 1 680 de pasageri (din peste 25 de țări) și 300 de membri ai echipajului, ceea ce îl transformă într-un colos al acelor timpuri. Scriitorul încearcă să „fotografieze” în fraze scurte, dar pline de înțelegere psihologică pe cât mai mulți dintre turiștii îmbarcați, precum și o parte din personalul care deservea nava. „Până aci, fără mare greutate, distingî trei categorii între pasagerii de pe Monte Cervantes: unii care joacă table, cărți, șah, domino... altă categorie care flirtează și a treia, în sfârșit, care călătorește. Cei din categoria a II-a ar mai putea fi distrați de la îndeletnicirea lor, când li se oferă spre admirație vreo priveliște a naturii – pe care toți amorezații, ba chiar și cei cu flirtul simplu, pretind c-o înțeleg. Ceilalți însă n-ar putea fi urniți de la mesele lor decât în caz de naufragiu” (Cioflec 1929: 15). Nu mult după plecare, se conturează o a patra categorie de turiști, cea „a scriitorilor de corespondență” – aceștia completau zilnic zeci de cărți poștale prin care își salutau rudele și prietenii pentru a le da de știre în ce zonă a traseului turistic se află. În porturile principale unde urma să acosteze vaporul, corespondența era ridicată și trimisă spre toate colțurile lumii. În escala la Bergen, pasagerii coboară să viziteze orașul: unii în automobile puse la dispoziție prin contract cu firma care organiza voiajul, alții pe jos. „Suntem în vestita piață a pescăriei – nu prea animată joia – cu tipurile ei de pescari în pălării mari, unsuroase, ce unora le acoperă numai ceafa și le lasă desgolită fruntea. Oameni în genere bine clădiți, tăcuți, ne urmăresc în tăcerea lor impasibili, știindu-ne mai dinainte rosturile și că din peștele lor am putea lua cel mult imagini în Kodakuri. Vizităm o expoziție de produse norvegiene [...] apoi teatrul, în față cu statuia lui Ibsen [...]. Iată-l într-o grădiniță din orașul lui natal, cu părul vâlvoi, și pe Grieg, marele lor compozitor din vremea noastră” (Cioflec 1929: 31–32). După ce străbate

o parte a localității pentru a ajunge la funicularul al cărui traseu îi oferă prilejul de a admira priveliștea orașului, scriitorul revine pe vas împreună cu ceilalți vilegiaturiști. Cu măiestria unui pictor sunt descrise peisajele unice ale Norvegiei, într-o risipă de imagini și culoare: „Horbotă din fiorduri și insule – unele mici cratere de zgură fără urmă de vegetație, abia răsărite din apă și înfășurate în guler tremurat de spumă – barează furia valurilor; iar spre continent, care nu totdeauna începe de la șoseaua noastră întortocheată, se deschid ochiului, din vreme în vreme, spre interior, strâmtoarele de apă din ce în ce mai îngustate, *fiordurile* dintre munții prăpăstioși cu crestele de granit – și, mai înăuntru, de zăpezi și ghiețuri [sic!] veșnice –, săltate din pajiștea fragedă a malurilor, din crâng și din nori afară...” (Cioflec 1929: 35–36). O altă localitate pe care turiștii o vizitează, cu un farmec aparte și cu priveliști minunate, este orașelul Molde: „Acest orașel-port, adăpostit de înălțimi împotriva curenților din miazănoapte și apus, iar printr-un nor de stânci și insule împotriva celor mai mici capricii ale mării, este o podoabă de localitate foarte cercetată vara, cu o climă dulce și cu o vegetație excepțional de îmbelșugată pentru această latitudine și fără egal mult departe spre sud (fagi, frasinii, jugastrii, castani de India, tei, chiar cireși și multe flori!)” (Cioflec 1929: 43). Foarte atent la culorile zilei și ale nopții, la peisajele de pe uscat, dar și la ce se întâmplă în apă, Romulus Cioflec sesizează, în noapte, mișcările unei balene care se apropie de vasul *Monte Cervantes*: „Ce mișcare, ce sgomot [sic!] pe linia apei? Mă ridic. La câteva sute de pași la tribord, în semi-întuneric, e balena!...Cu o salbă întreagă de fântâni arteziene, ea șprițuiește bogat și alb deasupra apei dislocate; apoi uriașa mătăhală saltă afară un cap monstruos de câțiva metri și iar stropește și iar se ridică stârnind pe marea întindere bocet de valuri” (Cioflec 1929: 45).

Aproape de Cercul Polar, fiorul certitudinii de a se afla în atât de îndepărate locuri le creează pasagerilor de pe vas sentimente inedite; scriitorul resimte din plin atmosfera euforică și importanța momentului: „În genere avem toți simțământul că am trecut dincolo de acele altitudini geografice, până unde aglomerațiile omenești sunt înlesnite de climă și de producția solului și că, de aci înainte, am intrat în zona globului cu nopți albe și zile lungi, cu sol arid și trist, ca un *om* luptând cu elementele în singurătatea naturii sgârcite [sic!] și aspre” (Cioflec 1929: 47). Pe vas are loc „botezul” cu ocazia trecerii de Cercul Polar. Ritualul este povestit întocmai, cu lux de amănunte: „ca printr-o vrajă își face apariția – urcat pe neașteptate pe bord însuși zeul mărilor *Triton*, fiul și trimisul lui Neptun [...]. [...] a sosit și bătrânul Neptun [...] cu tridentul și alte scule pentru orientarea pe mări (sextant, binoclu) cu un lighian [sic!] de frizerie și alte scule pentru botez, purtate toate de suita-i foarte dizarmonic și strident costumată: preot, o nimfă ciolănoasă, bărbier etc.” (Cioflec 1929: 49). Cu nerăbdare este așteptată sosirea la Tromsø, cea mai nordică localitate, „«poșta ultima» pe care o atingem la dus” (Cioflec 1929: 55). La Tromsø, „oamenii sunt laponi în carne și oase, își pasc, își mulg renii, trăiesc în colibe lapone și fumează tutun la ei acasă” (Cioflec 1929: 58). Ajunși în apropiere de Muntele Păsărilor, echipajul trage mai multe salve de tun pentru a face păsările să-și ia zborul astfel încât turiștii să poată să-și dea seama de stolurile uriașe de

înariplate: „Mai deslănțuind [sic!] și urletul prelung al sirenei, muntele abia se mai întrevede în norul de *pescăruși, rațe și scufundători* [subl.a.]. [...] tot ce mi se păruse brumă pe masivul de stâncă, de 700 metri înălțime, sunt zeci de mii de păsări ce fac salbe și ciorchini – și n-au găsit de cuviință să răspundă la apelul Căpitanului. Rezemate în coadă, ele cată îndelung, ca mirate, la vaporul lui, care se îndepărtează de acum fără urlate și detunături...” (Cioflec 1929: 66–67). Deși aveau în program vizitarea Capului Nord, vremea cu totul neprielnică nu le permite acostarea.

Începe navigarea prin Oceanul Înghețat, alt punct geografic la care puțini turiști din lumea întreagă pot ajunge. Vestea morții accidentale a unui membru al echipajului stârnește nedumerire, dar este dată uitării de imediata apropiere de Insula Urșilor. Nu departe de Spitzberg, după zile cu negură și monotonie, se întrevede soarele, „Dumnezeul regiunii arctice în lunile de vară...” (Cioflec 1929: 79) și totuși, ceva neașteptat se întâmplă. La lumina zilei se distinge plasa ghețarilor pe care nimeni nu s-ar fi așteptat să-i întâlnească la acea dată din an: „[...] și încă la 24 iulie!... Să fie cu puțință? Ne așteptam să dăm peste asemenea turme nomade abia în nord, desfăcute, vagabondând din marele câmp de gheață [sic!]. De unde s-au putut aduna ele așa de multe aici în sud-vestul marelui uscat și să bareze pretutindeni apropierea coastei?” (Cioflec 1929: 80). Această neașteptată apariție a ghețarilor a însemnat un eveniment aproape dezastruos pentru turiștii și membrii echipajului de pe *Monte Cervantes*. Manevrele nepriecute ale căpitanului care a folosit vasul ca pe un spărgător de gheață, i-a produs colosului plutitor două avarii, încât apa a început să-l inunde și să-l încline. „Și ghețari până la un hectar suprafață, pătrunse prudent de tăișul prorei, prind, unul după altul, să răsbuie [sic!] surd, lugubru, ca niște imense sicrie sub grei bolovani. În rezistența greu învinsă, osatura însăși a vasului o simțim cum se îndoaie și se clatină scuturând ciorchinele de spectatori mai proeminente. [...]. Până aproape târziu de 1 «noaptea», pasageri captivați de spectacol urmăresc înaintarea șovăitoare când spre nord, când spre nord-vest, prin lumina tainică a soarelui nopții, călător dealungul [sic!] zării, a omătului orbitor de pe sloiurile plutitoare în larg” (Cioflec 1929: 81–82). În situația avarierii transatlanticului, este chemat în ajutor spărgătorul de gheață rus *Krasin*. Încercările de a remedia periculoasele fisuri prin care apa inunda partea de jos a vaporului punând în pericol de scufundare întregul colos cu 2 000 de oameni la bord au durat mai multe zile, prilej pentru scriitor de a sta de vorbă cu echipajul rus și de a formula câteva concluzii socioculturale. „[...] sunt lucrătorii de pe *Krasin* ai Rusiei noi, unii atât de tineri, încât n-au putut să apuce nici pe Țar, nici pe Dumnezeu – colaboratori detronați cam odată” (Cioflec 1929: 106). Urcând pe puntea spărgătorului de gheață, scriitorul notează cu umor: „Iată-mă și în Rusia – fără viză sovietică și fără știrea Siguranței Generale” (Cioflec 1929: 108).

După efortul susținut al celor de pe *Krasin* pentru a repara avariile de pe transatlantic, *Monte Cervantes* reușește să se întoarcă la Hamburg. Peisajul din

apropierea portului german este în contrast vizibil cu puritatea apelor străbătute de ghețuri precum și cu delicatețea orășelelor norvegiene: „A doua zi de dimineață, 11 august, mă trezesc sub ochi cu malurile joase, cu luncile fără zare de o parte și de alta, la gura Elbei [...]. Mai înainte de a fi reușit să ne acomodăm cu apa mereu mai grețoasă a fluviului, cu aieru-i [sic!] înnegurat de fum, îmbâcsit de-o orgie de mirosuri violente ale civilizației – pe care doar acum le putem evalua cu adevărat – am ajuns la capătul peregrinării noastre alunecând printre spuza de vase forfotinde, pe lângă cheiuri înțesate de lume ce ne aclamă, ne examinează și ne înregistrează rănile cu binocluri și aparate fotografice” (Cioflec 1929: 176–177).

După cum remarcă cercetătoarea Carmen Bragaru, „peripețiile, demne de roman, itinerariul, compania de pe vas, măiestrite descrieri ale peisajelor exotice, precum și o multitudine de date demografice, geografice, istorice, culturale etc au fost incluse în volumul de impresii de călătorie intitulat *Sub soarele polar*, apărut în 1929 la Editura « Națională » S. Ciornei” (Bragaru 2007: 22). Este îmbucurător faptul că jurnalul de călătorie al lui Romulus Cioflec la Polul Nord stârnește și alte comentarii apreciative deoarece talentul acestui mare amator de călătorii spre locuri mai mult sau mai puțin exotice nu ar trebui să se piardă în uitare. Astfel, Marianne Iliescu evidențiază că, „în ciuda acestei asidue încercări de a se travesti într-un simplu privitor, într-un călător obișnuit care face doar o călătorie de agrement, cititorul descoperă în fiecare pagină romancierul atent la semnele realului, la oameni și locuri, fermecat de noutatea ținuturilor pe care le străbate. Este uimitor că nicăieri în acest jurnal Romulus Cioflec nu uzează direct de lecturile sale, nu există nici un fel de transmitere intertextuală la vreo carte, pudoarea omului de cultură generând o lectură confortabilă care îi dă cititorului iluzia că se află în fața unui text al unui călător care nu vrea altceva decât să descrie ce a văzut. Absența referințelor culturale însă, credem, ține de o anumită retorică, de un joc subtil pe care autorul îl inventează în raport cu cititorul său potențial, ultimul fiind discret silit de prozator să facă el însuși conexiuni cu textele construite pe tema călătoriei și pe care le cunoaște. Altfel spus, tema însăși provoacă anamneza, reamintirea cărților fascinante ale umanității despre călătoriile în toposuri reale ori originale” (Iliescu 2007: 3031).

O asiduă preocupare pentru scrierile lui Romulus Cioflec, precum și pentru ale altor cărturari ardeleni aproape uitați, dovedește cu prisosință Luminița Cornea, colaborator la Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, în a cărui custodie se află și Casa Memorială „Romulus Cioflec” din comuna Araci. Se cuvine menționat efortul domniei-sale de a edita două dintre cele patru piese de teatru ale profesorului ardelen rămas în manuscris, precum și capitolele din cărțile ei personale prin care evocă și relevă aspecte inedite din viața și activitatea lui Romulus Cioflec.

Jurnalele de călătorie au ocupat un loc aparte în creația scriitorului, dând la iveală subtilități de stil și forță de evocare prin crearea de imagini sugestive (probabil că pasiunea pentru fotografie – aparatul fotografic însoțindu-l în toate călătoriile – a avut o influență benefică și asupra capacității de a surprinde culorile

și ineditul peisajelor prin cuvinte; de altfel, cartea *Sub soarele polar* este întregită cu fotografiile făcute de autor în timpul croazierei). Luminița Cornea subliniază simbioza dintre preocuparea pentru profesorat și profesia de scriitor cărora li s-a dedicat dascălul ardelean: „Toată viața, Romulus Cioflec a fost profesor, s-a pensionat ca profesor, dar, după cum menționează într-o scrisoare, a avut «o îndeletnicire lăaturalnică», aceea de a scrie, astăzi am spune hobby. Alt hobby, călătoriile. În toate vacanțele școlare, scriitorul împreună cu soția călătoreau. Marile lor călătorii sunt cele din Spania (cu trenul, 1927) și cea de la Polul Nord (cu trenul până la Hamburg, apoi cu vaporul de croazieră *Monte Cervantes*, 1928)” (Cornea 2014: 126).

Jurnalele de călătorie ale lui Romulus Cioflec sunt creații în care palpită viața sub semnul curiozității pline de inteligență și de bucuria cunoașterii.

BIBLIOGRAFIE

- Bragaru 2007: Carmen Bragaru, *Uimitoarele călătorii ale unui ardelean*, în *Romulus Cioflec, un ardelean pe drumurile lumii*, ediție îngrijită de Luminița Cornea, Sfântul Gheorghe, Editura Arcuș.
- Cioflec 2009: Romulus Cioflec, *Sub soarele polar. Impresii și peripeții din voiajul unor salvați de la naufragiu de spărgătorul Krasin*, București.
- Cornea 2013: Luminița Cornea, *Întru lumina munților*, ed. II, Târgu-Mureș, Editura Nico, p. 38–47.
- Cornea 2014: Luminița Cornea, *Scriitori. Case memoriale*, vol. I, Târgu-Mureș, Editura Nico.
- Cornea 2014: Luminița Cornea, *Studii și articole literare*, postfață de Ion Topolog Popescu, Brașov, Editura Pastel, p. 5–88.
- Iliescu 2007: Marianne Iliescu, „*Sub soarele polar*” – jurnalul de călătorie al lui Romulus Cioflec, în *Romulus Cioflec, un ardelean pe drumurile lumii*, ediție îngrijită de Luminița Cornea, Sfântul Gheorghe, Editura Arcuș.

ROMULUS CIOFLEC: AN “EXPLORER” TO THE NORTH POLE

ABSTRACT

Romulus Cioflec (1882–1955) was a Romanian novelist, playwright, journalist and memoirist. In this article we refer to his travel diary *Under the Midnight Sun* published in 1929. In 1928 he travelled on the huge *Monte Cervantes* ship to the North Pole. There were almost 2 000 people of different nations aboard – tourists who wanted to admire the beauty of nature from a very isolated part of the world. The journey started from Hamburg, Germany. Romulus Cioflec described the people on the deck, with their different psychologies, the landscapes, the towns and villages they visited creating living images from words. Thus he proved he was a very gifted writer.

Keywords: *Romulus Cioflec, Romanian writer, travel diary, the North Pole, “Monte Cervantes” ship.*